

Baruch Spinoza (d. 24 Kasım 1632, Amsterdam – ö. 21 Şubat 1677, Lahey), *Benedictus de Spinoza* veya *Be*
nto d'Espiñoza

olarak da bilinmektedir. René Descartes ve Gottfried Leibniz ile birlikte 17. yüzyıl felsefesinin en önde gelen rasyonalistlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Zamanında anlaşılmayan pek çok filozof gibi Spinoza da yanlış anlaşılmanın ve doğru anlaşılmamanın muhatabı olmuş, tuhaf bir çelişkiyle hem en büyük

din düşmanlarından

biri sayılmış, hem de eserinin temel kaynağının

Tanrı sevgisi

olduğu söylenmiştir. Bunlarla birlikte Spinoza'nın tam

bir bilge

hayatı yaşadığı belirtilebilir. En büyük eseri

Ethica

adlı kitaptır.

Hayatı

Spinoza, Hollanda'da ticaretle uğraşan bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Ailesi Yahudi'ydi ve Portekiz'den engizisyonun baskıları dolayısıyla kaçıp önce Nantes'a sonra da Amsterdam'a (1622 yılı olarak tahmin ediliyor) gelmişlerdi. Bilimsel buluşların, dinsel bölünme ve çatışmaların, siyasal değişikliklerin ve felsefi gelişmelerin yoğun olduğu bir sırada Hollanda'da yaşadı.

Spinoza'nın babası ticaretin yanı sıra sosyal alanda da gelişme kaydetmiş ve Amsterdam'daki Sinagog'un ve Yahudi okulunun müdürü olmuştu. Ailesi Spinoza'nın Yahudi hahamı olarak yetişmesini istemiş ve bu yönde gelişmesi için her türlü eğitim olanaklarını sağlamıştı. Spinoza bu nedenle erken yaşta gittiği Yahudi okullarında ve Sinagoglarda İbranice öğrenmiş, Yahudi ve Arap teologların çalışmalarını öğrenme imkânı bulmuştur.

Spinoza'nın laik ve sorgulayıcı düşünceyle güçlü bağlantısının başlangıcında eğitim sürecinin başlarında yer alan öğretmeni liberal haham olarak bilinen Manasseh ben Israel'in (Amsterdam Yeshiva'sına 1638'de atandı) etkisi olduğu söylenebilir.

1650'de Franciscus van den Enden'in okulunda Latince, doğa bilimleri (fizik, kimya, mekanik, gök bilimi ve fizyoloji) ve felsefe okumaya başladı.

1651'de Spinoza'nın Descartes'in eserlerini okumaya başladığı tahmin ediliyor.

1652'de babasının tüm karşı çıkışına karşın Spinoza mercek yontma işine başlar.

1653'de Jan de Witt Hollanda bölgesi konsey yönetimine atanır.

1654'de Spinoza'nın babası Michael'ın ölümü.

1655'de Spinoza, Cemaat Mahkemesi tarafından din dışılıkla (materyalistlik ve Tevrat'ı küçük görmek ile) suçlanır. Bu sorgulamada Tanrı'nın bir bedene sahip olduğunu savunan Spinoza, sonunda hahamlar tarafından din düşmanı olmakla suçlanır ve pişman olmaya zorlanır. Bu yıl içinde Spinoza *Tractatus de Deo et homine etjunque felicitate* (*Korte verhandeling van God, de mensch en des zelfs welstand* , *Tanrı, İnsan ve İnsanın Refahı Üzerine Kısa Bir İnceleme*) adlı çalışmasını da bitirir. Bu kitap çok güçlü olmamakla birlikte Spinoza'nın felsefesini tüm temel tezlerini barındıran bir yapıt olarak değerlendirilir.

1656'da 24 yaşındaki genç Spinoza Amsterdam Sinagog'u tarafından, her ikisi de Dekartçılığın bir formuna dayanan, "Tanrı'nın evren ve doğanın işleyişi olduğu, bir kişiliği olmadığı ve İncil'in Tanrı'nın doğasını öğretmek için mecazi ve simgesel bir kitap olduğu" iddialarını savunduğu için Yahudi cemaatinden kovulur (cherem veya herem; Yahudilikte, Katoliklikteki aforoz benzeri bir ceza) (bknz. René Descartes) Kovulmasını takiben, adını Benedictus'a (ilk adı olan Baruch'un Latince karşılığı) çevirdi. Cherem'in koşulları çok kesindi, ceza asla geri alınmazdı (bknz. Kasher ve Biderman).

1660'da Amsterdam Sinagog'u yerel yetkililere Spinoza için "her türlü din ve ahlak için bir tehdit" diyerek şikayette bulunur.

1661'de Spinoza Amsterdam'ı terk eder, yakınlardaki Rijnsburg'a yerleşir, *Etika* 'sını yazmaya başlar ve yaşamının sonuna kadar mektuplaşacağı *Henry Oldenburg* ile tanışır.

1662'de *Tractatus de intellectus emendatione* adlı eserini bitirdiği tahmin edilmektedir.

1663'de Lahey yakınlarındaki Voorburg'a ressam Daniel Tydemann ile birlikte yerleşir.

1664 yılında Lahey'de *Descartes Felsefesi'nin İlkeleri* adlı kitabını yayınlamıştır. Bu kitabın ekinde *Metafizik Düşünceler*

adlı çalışması yer almaktadır. Aralık 1664'den Haziran 1665'e kadar amatör bir Calvinist tanrı bilimci olan ve Spinoza'ya şeytan konusunda sorular soran Blyenbergh ile mektuplaşır. 1665'in son aylarında Oldenburg'a, 1670'te basılacak olan yeni kitabı

Tanrı Bilimsel Politik İnceleme

'ye çalışmaya başladığını yazar.

Bazı arkadaşlıkları (Jan de Witt gibi) nedeniyle politik kamplaşmalarda taraf olmak durumunda kalmış, yazdığı ve adsız olarak yayınladığı *Tanrı Bilimsel-Politik İncelemeler* kitabı bu kamplaşmalar dolayısıyla tepkiyle karşılanmıştır. Spinoza bu kitabından sonra yazmamaya karar verir.

1670'de *Tanrı Bilimsel-Politik İncelemeler* Amsterdam Kilise Konseyi (Calvinist) tarafından "Dininden dönen bir Yahudi ve Şeytan tarafından Cehennem'de uydurulmuş ve Sayın Jan de Witt'in bilgisi dahilinde yayınlanmıştır" ifadesiyle eleştirildi. Spinoza Lahey'de Stille Veerkade'de yaşamaya başlar.

1671'de Leibniz ona *Notita opticae promoteae* isimli eserini oda Leibniz'e *Tanrı Bilimsel-Politik İncelemeler* eserini yollar.

1673'te kendisine teklif edilen Heidelberg Üniversitesi'ndeki felsefe kürsüsünü de reddeder, çünkü "din adamlarını rahatsız etmeme koşulu" vardır bu önerinin.

Etika'adlı eserini 1675'te tamamlar. Bu eser belirli bir çevrede dolaşır, tartışılıp değerlendirilir, ancak Spinoza yaşadığı sırada izin vermediğinden basılmaz.

Ölümünden bir yıl önce 1676'da Leibniz ile görüşür. Aynı yıl Lahey Sinodu *Tanrı Bilimsel-Politik İncelemeler* hakkında takip kararı alır. in yazarı

21 Şubat 1677'de ölen Spinoza'nın eserleri, Amsterdam'da, arkadaşları tarafından *Opera Posthumathica* (E
,
Tractatus politicus
,
Tractatus de intellectus emendatione
,
Epistolae
,
Compendium Grammatices Linguae Hebrae
) adıyla yayınlanır.

1678'de Spinoza'nın eserleri Felemenkçe (kendi dilinde) yayınlanır.

Felsefi düşünceleri

Spinoza'nın düşünce kaynaklarında farklı etkilerin olduğu söylenebilir. Onun zor anlaşılan ya da tamamen zıt yönlerde anlaşılan felsefesinin oluşumunda bir yanda Yahudi mistiklerini, İslam düşünürlerini, skolastikleri, 17. yüzyılda çok önemli gelişmeler kaydeden doğabilimlerini, Giordano Bruno ve özellikle onun panteizmini ve bütün bunların ötesinde Descartes'ı ve Kartezyen felsefeyi buluruz. Bir anlamda bunlara bağlı olarak onun felsefi sorununun *töz sorunu* olduğunu, bu ekseninde varlık problemine yöneldiğini söyleyebiliriz.

[\[1\]](#)

Beden ve ruhun birbirlerine olan üstünlükleri yerine paralelliklerini savunan Spinoza ereksel bir nedenselliğe de karşı çıkmıştır. Bununla birlikte aşkın bir tanrı anlayışı yerine içkin bir doğa anlayışı getirmiştir. Böylece ruhun bedeni yönettiği insanbiçimli tanrı fikri yerine bütün çeşitlilikleri barındıran ereksel olmayan tek bir doğadan bahsetmekle beraber insandaki temel üç yanılsamayı tasfir etmiştir. Ereklilik çerçevesinde; Bilinç, özgürlük ve tanrıbilimsel yanılsama.

Spinozacı metafizik

Spinoza'nın felsefi çalışmalarının anlaşılacak ve değerlendirilmek bakımından özel zorlukları olduğu bilinen bir gerçektir. Kullandığı kavramlar, bunlara getirdiği tanım ve açıklamalar birçok farklı yollardan yeniden sorgulanabilir ya da değerlendirilebilir görünmektedir. Bu yalnızca Spinoza'nın bir yanda 'Tanrı-sarhoşu, öte yanda din ve tanrı düşmanı olarak değerlendirilmesi meselesinde ortaya çıkmaz, bir bütün felsefi sisteminin anlaşılmasında özel bir sorun yaratır. Felsefenin bildik terimlerini kullanmakla birlikte, Spinoza'nın kendi metafiziğini kurarken bu terimlere sağladığı anlam katmanları ve terimleri birbiriyle ilintilendirme tarzı onun sisteminin anlaşılmasını güçleştirmiş ve bunun yanı sıra pek çok farklı şekillerde yorumlanmasına yol açmıştır.

Temel yapıtı *Etika* ilginç özelliklere sahiptir. İlk burada Spinoza'nın felsefi çalışmasına bilimsel bir konum kazandırmaya çalıştığı söylenebilir. Rasyonalist filozofların matematikten etkilenmeleri ya da onu model almaları Spinoza içinde geçerlidir, ancak Spinoza matematikten çok geometriyi benimser ve yapıtlarında geometrik yöntemi kullanır. *Etika*'nın altbaşlığı bu bakımdan örnektir: *Geometrik yöntemle göre kanıtlanmış olan ahlak.* Yorumcuları, çalışmanın ağır yapısının buradan kaynaklandığında hemfikirdirler. *Etika*'nın hem biçimsel yapısını hem de içeriğini geometrik yöntem şekillendirir.

Etika'nın temel kavramları olan töz, nitelik, görünüm, nedensellik bunlara örnek olarak verilebilir. Spinozacı metafiziğin nasıl bir ontolojiye sahip olduğu, Tanrı ya da Doğa dediğinde ne demek istediği, insanın doğadaki yerinin nasıl ele alındığı, özgürlük ve zorunluluk ilişkisinin nasıl değerlendirildiği önemli boyutlar ve sorunlar içerir; Spinoza bu bakımdan etkisi geç anlaşılmış ve anlaşıldığı andan itibaren sürekli yeniden değerlendirilir bir filozof olmuştur.

Tanrı ya da Doğa

"Spinoza'nın yazılarından her yere tanrı yerine tabiat kelimesi konulabilir. Bu konuda kendisi bile sarıh olarak yol gösteriyor. Tanrı mefhumundan şahsi, irade ve hatta şuurla ilgili her şeyi çıkarmak suretiyle, Spinoza, bu iki mefhumu birbirine yaklaştırır." [\[2\]](#)

Spinoza'nın *panteist* bir düşünce yönünde uçlara vardığı ve monist bir tanrı-doğa düşüncesine ulaştığı ilk olarak belirtilmesi gereken noktadır. Bununla birlikte Spinoza'nın felsefi sisteminde *Tanrı kavramının*

merkezi bir yeri olduğunu söylemek gerekir. Tanrı, bu felsefi sistemin hem başlangıç noktası hem de son noktasıdır:

"Var olan her şey Tanrı

içinde

vardır ve Tanrı olmaksızın hiçbir şey ne varolabilir ne de kavranabilir".

Ancak yine de açık olmayan Spinoza'nın Tanrı'sının felsefesi açısından nasıl bir şey olduğudur. Kendinde bir neden, nedeni kendinde olmak (*causa sui*) anlamında Tanrı ve özellikle bu alıntıda kullanılan *içinde* terimi Spinoza üzerine yapılan sonu gelmez yorum denemelerinde sürekli bir tartışma konusudur. Bilimsel bir düşünceye de dinsel bir düşünceye de bağlantılandırılan Spinozacı felsefenin Tanrı kavramı, hem ontolojik kanıtlamanın hem de bilgi bilimsel yapının anahtarı olarak görünmektedir. Çünkü tanrının varlığı için öne sürülen *ontolojik veri*, bir *gerçekliğin varlığını o gerçekliğin kavranışından hareketle* kanıtlamaya yönelik yaklaşımdan hareket eder görünmektedir.

Aynı zamanda Spinoza'nın monist bir dizgeye yöneldiği söylenebilir; onun hem bir ateist hem de bir panteist olarak görünmesini sağlayan ise bu monist tutumun özgüllüğüdür. Ünlü sav sözünde Spinoza, :*"Tanrı ya da Doğa"* (Deus sive Natura) demektedir.

İlk alıntı ile bu sav söz karşılaştırıldığında Spinoza'nın güç anlaşılır tezleri belirginleşmektedir. Bu formülasyonla Spinoza, bir yanda fiziksel dünyanın özünde tanrı bilimsel olmasını ve öte yandan tanrı biliminin kişisel olmaması sağlamaya çalışır. Burada Spinoza, örtük ve açık bir takım varsayımlara dayanır, hatta bir tür *gizli varsayım* sistemin temelidir diyebiliriz. Bu gizli varsayım sonradan üzerinde çok konuşulacak olan, gerçeklik ile kavrayışın örtüşmesi, daha düşünce dünyasındaki bağlantıların birebir gerçeklikteki bağlantılara tekabül etmesidir.(

[\[3\]](#)

)

Bu yaklaşımları geliştirmekte nedensellik kavramı da ayrı bir öneme sahiptir. Spinoza'nın gizli varsayımının kuramsal dayanağı bir anlamda bu nedensellik fikridir, ancak Spinoza'nın nedensellik fikri ampirizm felsefesi için kabul edilemez bir nedensellik yaklaşımıdır. Spinoza burada rasyonalist yönelime uygun bir yol izler ve nedenselliği bir bakıma dünyadan kopartarak zihnimize, yani dünyayı kendi kavrayışımıza bağlar. Çünkü ona göre, eğer akli mümkün kılan çıkış noktaları ya da öncüller gerçeklik için bir güvence sağlayamayorsa başka hiçbir şey sağlayamaz. Böylece apaçık gerçeklik, düşünceden gerçekliğe geçişin sağladığı bir gerçeklik olarak belirir. Buna göre, fiziksel dünyanın, düşüncenin onu temsil ettiği gibi olduğunu, bizzat bu düşüncenin kendisinden anlarız ki Spinoza bu yolla argümanlarında *kavrayış* nosyonunu özel bir ilgiyle kullanmakta ve bunun aracılığıyla dünyaya bir tanım getirmektedir.

Töz, nitelik ve görünüm

Bu noktada Spinozacı *töz*, *nitelik* ve *görünüm* kavramlarına bakmak gerekir. *Töz* (substantia), kısacası, nedeni kendi içinde olan, kendisi kendi aracılığıyla kavranandır.

Görünüm

(modus) ise kendi aracılığıyla ve kendinde kavranan değil, aksine tözün görünümü olarak tanımlanır. Bizim ya da başka bireysel şeylerin varoluşlarının açıklanması kendimiz dışındaki başka bir şeye dayanır; hepimiz kutsal ve mutlak bir tözün görünümlerimizdir. Bu anlamda Tanrı bir töz'dür, yani kendinde bir nedenle ve zorunlu olarak Tanrı (causa sui) vardır. Ancak böyle ise, töz aynı zamanda herhangi bir şeydirde, yani varolduğu ontolojik bir veri tarafından kanıtlanan herhangi bir şey töz olabilir. Ancak Spinozacı sistem böyle bir çıkarsamaya olanak vermez. Spinoza, birici anlayışıyla ve düşündüğü metafizik sisteme varabilmek için bunu kabul edemez ve rasyonalizmin örtük varsayımlarından yararlanarak Tanrı dışında bir tözün olabilirliğini yadsır.

Nitelik (attributum kavramıysa, Tanrı'yı özünde ne ise o olarak gösteren şeydir. *Düşünce ve uzam*

Spinoza'ya göre, Tanrı'nın iki temel niteliğidir. Böylece o, Kartezyen felsefedeki soruna kendince bir çözüm getirir; düşüncelerin ve fizik nesnelerin tek bir tözün değişimleri olduğunu öne sürer, ve Tanrı'yı "her biri ebedi ve sonsuz özü ifade eden sonsuz nitelilerden oluşan bir töz" olarak tanımlar. (

[4]

)

Bütün bunlar Spinoza felsefesinin metafizik gücünü ve anlaşılmaktaki zorluklarını göstermektedir. Spinoza felsefesinin gücü de güçsüzlüğü de başlangıç öncüllerinde ve kavramlara kattığı özel içeriklerdedir. Spinoza felsefesinde çıkan sonuç ise daha da çarpıcıdır, tanrı ile doğa ayırık değil özdeştir. Bu sonuç, mantıksal neden ile gerçek nedenin özdeş sayılmasına paraleldir. Dolayısıyla da *Tanrı bilgisi* ya da *Tanrı'yı bilmek*, *entelektüel Tanrı sevgisi* (amor intellectualis Dei) Spinozacı metafiziğin çıkış noktası ve varış noktasıdır.

İnsan

Spinoza'daki *insan* anlayışının felsefi sistemiyle, kurduğu geometrik metafizik bütünlükle doğrudan bağlantılı zorunlu bağlamları vardır. Töz anlayışı, *evreni bir zorunlu bağlantılar sistemi* olarak tekci anlayışla açıklamak üzere kurulur ve bütün varlıklar Tanrı'dan başka bir şey olmayan bu tözün zorunlu görünümüleri olarak açıklanır. Tanrı,

sonsuzluk boyutunda

(sub specia aeternitatis) her şeyin özüdür; insan ise

zaman ya da süre boyutunda

(sub specia durationis) Kendinin kendinde nedeni ve bu temelde her şeyin varoluşunun nedeni olan Tanrı, Spinoza'nın

beden-ruh ikilemini

çözmesine de yardım eder.

Bu çözümü şu şekilde ifade etmek mümkündür: Beden (corpus) ve ruh, *Tanrı'nın sonsuz özünden* gelen görünüşlerdir ve dolayısıyla gerçek dünyanın düzeniyle ruhun düzeni birlik oluşturur. Böylece geleneksel anlamda bilinen birey-özne ve dolayısıyla insan Spinozacı sistemde ortadan kaldırılmıştır. Bu sistemde bireysel anlamda akıl ve irade sahibi, kendi kararlarını veren ve verdiği kararlarda özgür olan bir insan anlayışına yer kalmaz; aksine ruh ve madde, zihin ve gerçeklik *tek ve sonsuz bir özün* görünüşleri olarak aynı derecede zorunlulukla belirlenen *varlıklar* olarak belirirler. İnsan iradesini irade olarak tanımayan Spinozacı metafizik, ilginç bir etik anlayışına yol açar; ilginçlik etik bilinen anlamda irade ve insan kararları üzerine kurulu olmasından kaynaklanır. Varlığı ve varoluşu bütünlükle nedensellikler içinde açıklayan bir felsefe sistemi, aynısals sistemin içine zorunlu olarak etiği oturtmak durumundadır. Spinoza, buna bağlı olarak, insan ruhuna yönelik *doğalcı ve mekanist* kabul edilen bir düşünce şekillendirir.

Spinoza için soyut etik yasaların ve değer yargıları belirlemenin hiçbir anlamı yoktur, önemli olan *gerçeği tanımaktır*, ki bunun nasıl bir şey olduğunu sisteminde açıklar. Güç ve erdem insanı açıklamakta önemlidir, ancak her ikisinde *Tanrı bilgisinde* temellenir. Spinoza'nın felsefi sistemi Tanrı düşüncesiyle başlayıp Tanrı düşüncesiyle sonlandığı için insanın doğru konumlanması bu sistemin belirlediği gereklere göre bilgiye yönelmesi ve kendi zorunluluklarını kavramasıdır. Spinoza insan-toplum-devlet düşüncelerini bu felsefi düşünüş doğrultusunda temellendirmekte, insan tanımlamasını *Tanrı Bilimsel-politik* düşüncesinde oluşturmaktadır. ona göre geometri önemlidir.

Özgürlük

Spinoza, her tür tasarım ve iradeye dayalı kararın zorunlulukla kendisinden önce gelen bir olaya dayandığı fikrinden hareket eder. Bu şekilde yaklaşılmca istenç ve irade özgürlüğü olarak adlandırılan özgürlüğün reddedilmesi ortaya çıkar. Felsefe tarihi içinde Spinoza kadar katı bir

kuramsal yargıyla bu anlamda ki özgürlüğün reddedilmesi sözkonusu değildir. Daha sonra yapısalcılık'ın belirli bir yorumunda, örneğin Althusser'in özneyi yapınının bir türevi olarak ortaya koyan çalışmalarında bu tür bir yaklaşım görülür. Spinoza özgürlük'ü bir yanılsama dahası bir fantazi sayar. Buna sebep olanın, eylemlerimizin ve etkinliklerimizin nedenlerini bilmememiz olduğunu söyler.

Spinoza'ya göre, eğer aşağı doğru akan bir su düşünebilen bir varlık olsaydı, kendi özgür istenci ve iradesiyle aşağı doğru akmakta olduğunu düşünürdü. Karar verme durumumuzu başka bir açıdanda özgürlük olarak kabul edemeyiz, çünkü kararlarımız çoğunluk hafıza denilen yapının etkileriyle oluşur, ve Spinoza'ya göre hafızaya hakim olabildiğimiz söylenemez.

Sonuç olarak Spinoza'nın elbette bir özgürlük anlayışı sözkonusudur ve bu anlayış şaşkırtıcı olmayacak kadar kesin bir nitelikle onun mantıksal sistemine derinden bağlıdır. Spinoza için *özgürlük*

insanın kendi doğasında mevcut olan zorunluluklara uyması durumudur

. Özgürlük, zorunluluğun tanınmasıdır. Bu argüman, zorunlu olarak her tür özneyi ve özneliği dışta bırakan Spinozacı sistemden ileri gelmektedir. İnsan teki, Tanrı'nın görünüşlerinden biri olduğu için, herşeyi yöneten yasalar bu insan tekini de yönetir ve onun kararı bu durumda olsa olsa bu yasalara uymak durumudur ki, burada bir özgürlükten söz edilemez. Spinoza'nın tüm sistemini kurarken

saf ve tarafsız bir mantıkçının

konumuna çekilmeye çalıştığını söyleyebiliriz ve tutumu özellikle özgürlük konusunda belirgindir. Eylemleri yalnızca kendisi tarafından belirlenen şey özgürdür ve bu insan olamaz, olsa olsa Tanrı olabilir. İnsan eylemliliği ise zorunlu olarak belirlenmiştir. Buna bağlı olarak özgür insan, Spinoza'ya göre, içinde bulunduğu ve kendisini belirleyen zorunlulukların farkında olan, bunların bilgisine sahip olan insandır. Bu anlamıyla felsefi sisteminde Spinoza, daha yüksek bir algı düzeyine çıkmış, duygularını denetim altına alabilen, kendisinin ve dünyanın kavrayışına sahip olmayı

özgür insan

olarak tanımlar.

Spinoza'nın etkileri

Spinoza'nın güçlü mantıksal metafizik sistemi, gerek Leibniz'in eleştirileri gerekse diğer ampirik felsefenin gelişmesiyle kısmen unutulur. Kant'a gelindiğinde ise önemli bir kuramsal müdahale ile karşılaşır. Kant bu sistemin örtük ve açık varsayımlarını sorunsallaştıran bir yol izler, *ontolojik alan* ile

epistemolojik alanı

kategorik bir ayrıma tabi tutarak, gerçekliğin bizim düşüncelerimize tekabül ettiği ya da

edebileceği varsayımını geçersizleştirmeye çalışır. Saf akıl'ın perspektifine ulaşamaz, sonsuzluk boyutuna dair bir bakışa ya da bilgiye erişilemez. Ateist ya da tanrı sevdalısı filozof şeklindeki kısır ya da tek yönlü değerlendirmelerin dışında Spinoza 18. yüzyıldan itibaren birçok filozofu müttefik ya da rakip olarak etkilemiştir.

Novalis, Schlegel, Jacobi, Mandelsohn, Goethe, Schelling, Hegel bu etki alanının içindeki önemli isimler olarak belirtilebilir. Hegel'in Spinozacı felsefi sistemi dönüştürerek kullandığı söylenebilir, Spinoza'daki töz Hegel'de Mutlak idea olarak alınır bir anlamda. Ayrıca Marx'ın Hegel'i ayakları üzerine oturtma girişiminde de Spinoza etkisi olduğu öne sürülmektedir. Çünkü, marksist felsefe, insanın etkinliklerini onun maddi koşullarından bağımsız görmemekte, özgürlüğün zorunlulukların bilinci olduğu tezini olumlamakta, bunlara bağlı olarak doğa yasalarının belirleyiciliğini öne sürmektedir ki Spinozacı sistemle bunlar arasında paralellikler kurmak kaçınılmazdır.

Nietzsche ise tam bir Spinoza karşıtı olarak konuşur, çünkü Spinoza'nın temel savlarını kabul edilemez bulur. Örneğin, gerçek'in ona yönelik yaklaşımlardan koparılabilirliği yönündeki düşünce kabul edilemez bir yanıdır. Nietzsche, Spinoza'nın matematiksel hokus pokuslarla felsefi sistemini kurduğunu söyler ve onu "hasta münzevi" olarak tanımlar. Nietzscheci düşünceyle önemli ilgileri olan postmodern felsefenin önemli isimlerinden Gilles Deleuze ise Spinoza'ya çok önem veren düşürlerden birdir. Spinoza üzerine dersler ve konferanslar vermiş olan Deleuze, daha sonra bu notlarını Spinoza/Pratik felsefe başlığında yayımlamıştır. Bu kitap Etika üzerine bir tür sözlük ve açıklama metnidir. Özgürlüğün zorunlulukların bilgisine ulaşma olarak tanımlayan Etika'yı, bir özgürleşme etiği olarak değerlendirir Deleuze. Deleuze'dan önce Louis Althusser'in ismini de anmak gerekir. Yapısalcılık'ın ve kuramsal Marksizmin önemli ismi Althusser, öznenin yokluğu ve yapının/kuramın belirleyiciliği konularında Spinozacı sistemden referanslar bulmuş ve onun üzerinde önemle durmuş bir düşünürdür.

Çalışmaları

- *Ethica*
- *Tanrı, İnsan ve İnsanın Mutluluğu Üzerine Kısa İnceleme*
- *Politik İncelemeler*, (Tractatus Politicus)
- *Kavrayış Gücünün Gelişimi*
- *Descartes Felsefesinin İlkelerinin* I. ve II. Bölümlerinin Benedictus Spinoza Tarafından Geometrik Yöntemle Tanımlanması.
- *Tanrı Bilimsel-Politik İncelemeler*

Spinoza hayattayken yayımlanan çalışmaları Descartes'in Principia Philosophiae (*Felsefenin İlkeleri*)

çalışmasını yorumladığı çalışması ve *Tanrı Bilimsel-Politik İncelemeler* adlı kitabıdır.

Etika

hazır fakat yayınlanmamış bir kitaptı, ölümünden uzun bir zaman sonra yayımlandı. Diğer kitapları izleyicileri tarafından notları ve tamamlanmamış yazılarından bir araya getirilerek hazırlandı.

Türkçede Spinoza

- *Törebilim*, Aziz Yardımlı (çev.), İdea Yay., İstanbul, 2000.
- *Etika*, Hilmi Ziya Ülken (çev.), Dost Yayınları, Ankara, 2004.
- *Tractatus Politicus*, Murat Erşen (çev.), Dost Yayınları, Ankara, 2007.
- Spinoza - Blyenbergh, *Kötülük Mektupları*, Alber Nahum (yay. haz. ve çev.), Norgunk Yayıncılık, İstanbul, 2008.

- Cemal Bali Akal, *Özgürlüğün Geleceği Yoktur: Edebiyatta Spinoza*, Dost Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Cemal Bali Akal, *Varolma Direnci ve Özerklik: Bir Hak Kuramı İçin Spinoza'yla*, Dost Yayıncılık, Ankara, 2004.

- Moris Fransez, *Spinoza'nın Tao'su: Akıllı İnançtan İnançlı Akla*, Yol Yayıncılık, 2004.
- Etienne Balibar, *Spinoza ve Siyaset*, S. Soyarslan (çev.), Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Antonio Negri, *Yaban Kuraldışılık: Spinoza Metafiziğinin ve Siyasetinin Gücü*, Eylem Canaslan (çev.), Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2005.

- Antonio Negri, *Aykırı Spinoza: gündem(deki/dışı) çeşitlemeler*, Nurfer Çelebioğlu, Eylem Canaslan (çev.), Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2011.

- Gilles Deleuze, *Spinoza. Pratik Felsefe*, Ulus Baker (çev.), Norgunk Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Gilles Deleuze, *Spinoza Üzerine Onbir Ders*, Ulus Baker (çev.), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2008.
- Pontus Hulten, *Vermeer ve Spinoza*, İnci Uysal (çev.), Norgunk Yayıncılık, İstanbul, 2012.

- Gilles Deleuze, *Spinoza ve İfade Problemi*, Alber Nahum (çev.), Norgunk Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Bağlantılar

- [Ulus Baker'in değerlendirmesi: Spinozacılık](#)
- [Spinoza: Vatandaşların özgürlüğü](#)
- [Yorum ve deęerlendirmeler](#)
- [A Spinoza Chronology \(İngilizce\)](#)

Referanslar

1. [^](#) *Felsefe Tarihi*, [Macit Gökberk](#) , Remzi Kitabevi, sayfa:294
2. [^](#) Aliya İzzetbegoviç D.B.A.İSLÂM Sayfa 266
3. [^](#) *Spinoza*, Roger Scruton, çeviren: Cemal Atila, sayfa:45, Altın Kitaplar
4. [^](#) *Spinoza*, Roger Scruton, çeviren: Cemal Atila, sayfa:47-56, Altın Kitaplar